

වෝල් ඩිච්ගේ 'කලු සඳුදා' සිට තිස් වසරක්

Thirty years since Wall Street's "Black Monday"

නික් බිම්ස් විසින්

2017 ඔක්තෝබර් 19

1987 ඔක්තෝබර් 19 දා, එනම් තිස් වරසරකට පෙර අද වැනි දිනක, නිව් යෝර්ක් කොටස් වෙළෙඳපොළ එහි ඉතිහාසයේ විශාලතම එක් දින කඩාවැටීම අත්විඳිය. ඔක්තෝබර් 14-19 අතර දින වල කුලුගැන්වීම ලෙස "කලු සඳුදා" දින හයක දී ජාත්‍යන්තර වශයෙන් 22.6 ද බිලියන කොටස් අහිමි වූ අතර 500 දර්ශකය සියයට 28.5 ද කඩා වැටුණි.

අර්බුදයේ දිනවල අහිමිවී ගිය මුදල ධනස්කන්ධය ඩොලර් ට්‍රිලියනයක් පමණ වෙනැයි ගත් බලා ඇත. එහෙත් 2008 දී මෙන් මූල්‍ය අර්බුදය පුළුල් ආර්ථික අර්බුදයකට තුඩු දුන්නේ නැත. මූල්‍ය ආයතන වලට උවදුරු සම්පාදනය කිරීම පිණිස ඇමරිකානු ෆෙඩරල් මහ බැංකුව සාපුරාණයෙන් පුළුල් බැංකු වලට පීඩනය යෙදීම ලෙස ද ක්‍රියා කිරීම නිසා එය සාපේක්ෂව ඉක්මනින් පාලනය කරනු ලැබිණ.

එහෙත් ඉන් අදහස් කෙරෙන්නේ, එහි බලපෑම පරිවර්තනය හා, නොඑසේ නම් හුදෙක් සාර්ථක මූල්‍ය ක්‍රමයක යම් කෙටි අනෙහිටීමක් වැනි දෙයක් යන්න නොවේ.

සැබවින්ම දැකගත හැකි වූයේ, බිඳ වැටීම ද රට පලවූ ප්‍රතිචාරය ද පසුගිය දශක තුන තිස්සේ මූල්‍ය කුනාටු ගනනාවකට තුඩු දුන් ක්‍රියාවලීන්ගේ ක්ෂණික ආරම්භය වූ බවයි. මේ දක්වා ඉන් වඩාත්ම බරපතල අර්බුදය, 2008 සැප්තැම්බරයේ කඩාවැටීමයි.

"කලු සඳුදා" දක්වා වූ කාල පරිච්ඡේදය තුළ, ඇමරිකාවේ මෙන්ම ගෝලීය වශයෙන් ද ආර්ථිකයේ හා මූල්‍ය ක්‍රමයේ දැවැන්තම පරිවර්තනයක් සිදුවිය. 1979 මහ බැංකුවේ සභාපති ලෙස කාටර් විසින් පෝල් වෝකර් පත්කරනු ලැබීමෙන් ආරම්භවී, 1980 ගනන්වල රේගන් ආණ්ඩුවේ මුල් වසර වල ගැඹුරු වෙමින් අඩන්තිව පැවති, ඉහල පොලී අනුපාත යාන්ත්‍රණය, ඇමරිකානු කර්මාන්තයේ පදාස පිටින් විනාශ කරනු ලැබිණ.

එය වනාහි, 1930 ගනන් වලින් පසුව, ඒ වන තෙක් සිදුවූ වඩාත්ම බරපතල පසුබෑම හමුවේ, පශ්චාත් යුද්ධ ආර්ථික උත්පාතය අවධියේ ගොඩනගන ලද මූලික කර්මාන්තයේ කොටස් පාලුවට හරිමින් ලෝකය පුරා පැතිර ගිය ක්‍රියාවලියක් විය.

කර්මාන්තය විනාශයට පත්වෙමින් තිබියදී, මූල්‍ය මෙහෙයුම් පාලනය කිරීම පිණිස ඇතිකර තිබුණු නියාමනයන්, සමපේක්ෂනාත්මක කටයුතු තුළින් ලාභ සමුච්ඡය කර ගැනීමට මග හෙලිකරමින්, බිඳ හෙලීම ආරම්භ විය.

මෙය, සැක සහිත ගුණයෙන් යුත් ඊනියා අඩමාන බැඳුම්කර ප්‍රයෝජනයට ගනිමින්, උත්තෝලනය කරන

ලද වත්කම් මිලට ගැනීමේ අවධියක ආරම්භය විය. මෙහිදී සතුරු අත්පත්කර ගැනීම් තුළින් මුදල සමාගම්ම පාහේ ගිල ගැනීමේ හැකියාව ඇතිකල අතර දැවැන්ත ලාභ සහිතව ඒවා කැබලි කර විකුනා දැමුණි. 1987 කඩා වැටීම තුළ සැලකිය යුතු ක්‍රියාකලාපයක් ඉටු කල සමපේක්ෂන පහසුකම් සැලසීම පිණිස නව මූල්‍ය මෙවලම් වර්ධනය කරන ලදී.

"කලු සඳුදා" එළඹීමට පෙරාතුව බිව් පෝන්ස් දර්ශකය වේගයෙන් ඉහල නැගුණි. එය අගෝස්තු අවසානය වන විට සියයට 44න් වැඩිවී තිබුණි. එය මූල්‍ය බුබුලක් නිර්මාණය කර ඇති බවට කනස්සල්ල පලව තිබුණි. එහෙත් එම අනතුරු ඇඟවීම් තිබියදීම සමපේක්ෂනය අඩන්තිව සිදු විය.

ප්‍රන්සය, ඇමරිකාව, බ්‍රිතාන්‍යය කැනඩාව හා බටහිර ජර්මනිය යන ප්‍රධාන කාර්මික ජාතීන් 1985 දී ජලාසා ගිවිසුම ඇතිකර ගත්තේය. එමගින් ඇමරිකානු ඩොලරයට අවප්‍රමාණය වීමේ ඉඩ සැලසීය. එහෙත් දෙවසරක් ගතවෙද්දී, එය උද්ධමනය පිලිබඳව කනස්සල්ල ඇතිකරමින් නව ගිවිසුමකට කොන්දේසි නිර්මාණය කලේය. ඩොලරය ලුහුටා යාම වලක්වා මූල්‍ය සන්ධාන තහවුරු කිරීමට දරන ලද උත්සාහයන් සමග 1987 පෙබරවාරියේදී ලිවර් ගිවිසුම ඇතිකරගන්නා ලදී.

කෙසේ වුව ද 1987 ඔක්තෝබරයේදී, පොලී අනුපාත පහතින් පවත්වාගෙන යාමට එකඟත්වය පලකල ජර්මනිය, උද්ධමනය පිලිබඳ බිය නිසා ඒවා වැඩිකිරීමට පියවර ගත්තේය. එම තතු හමුවේ ඇමරිකානු මහ බැංකුව, වට්ටම් අනුපාතය සියයට දෙක දක්වා වැඩිකිරීමත් සමග ඇමරිකාවේ භාණ්ඩාගාර බැඳුම්කර අනුපාතය සියයට 10.25 දක්වා ඉහල නැගුණි. ඉන් පසුව වෙළෙඳපොළේ කඩාවැටීමට ක්ෂණික හේතුව වූයේ, පොලී අනුපාතිකයන්ගේ මාරුවයි.

හිතුවාට වැඩි වෙළෙඳ හිඟයක් නිවේදනය කිරීම ද ඩොලරයේ අගය වැටීම ද පොලී අනුපාත තවදුරටත් ඉහල නගනු ඇති බවට පලවූ හීනිය ද හමුවේ වෙළෙඳපොළවල් ඔක්තෝබර් 14 දා සිට පහත වැටෙන්නට පටන් ගත්තේය. එම ඔක්තෝබර් 16 සිකුරාදා වෙළෙඳාම අවසන් වන විට බිව් දර්ශකය සියයට 4.6 න් පහත ගියේය. පෙර සතිය තුළ එස්ඇන්පී 500 සියයට 9න් පහත වැටී තිබුණි. එලඹෙන තත්වය සඳහා එමගින් කරලිය සැකසුණි.

රලග සඳුදා, ඇමරිකාවේ වෙළෙඳාම පටන් ගැනීමට පෙර, ජාත්‍යන්තර හුවමාරුව විවෘත කල විට, ආසියාව හා පැසිෆික් කලාපය ව්‍යසනයකට ඇඳ වැටුණි. නවසීලන්ත වෙළෙඳපොළ සියයට 60න් කඩා වැටුණි.

පලමු ගෝලීය මූල්‍ය, විකිනීම් සලකුණු කරමින්, ඇමරිකානු වෙළෙඳපොළ විවෘත කිරීමේ සිනුව නාදවීමත් සමග කඩා වැටුණි. සමපේක්ෂනයට පහසුකම් සැලසීම පිණිස පෙර වසරවල හඳුන්වා දී තිබුණු මූල්‍ය නවීකරණ

මාලාව මගින් කඩා වැටීම තවත් වේගවත් කළේය.

ඇමරිකානු ආයෝජන සමාගම්, "ලැයිස්තුගත රක්ෂණ" ලෙස හැඳින්වූ නව මූල්‍ය නිෂ්පාදනයන් වර්ධනය කර තිබුණි. අනාගත තොග විකල්ප හා ව්‍යුත්පන්නයන් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම තුළින්, ඇතිවිය හැකි පසුබැමක බලපෑමෙන් ආයෝජකයින් ආරක්ෂා කිරීමට ඒවා සැලසුම් කර ඇති බව පැවසුණි. කෙසේ වෙතත් ගැටලුව වූයේ, ඒවා ද මූලිකවම ක්‍රියාත්මක වූයේ ඒ ආකාරයේම විමයි. එනම්, කඩාවැටීමක් ඇරඹුනු වහාම පිටවීමේ දොරටු කරා දිවීමය.

තවත් හේතුවක් වූයේ, කොටස් විශාල සංඛ්‍යාවක් අලෙවි කරන ලද පරිගනක ගත වෙළඳාම හඳුන්වා දීමය. ඒවා ද ක්‍රියාත්මක වූයේ, සමාන විජගනිතමය හා මූල්‍ය ආකෘතීන්ගේ පදනම මතය. බොහෝ වාර්තාකරන පද්ධතීන් හුදෙක්ම වසා ගත් වෙළඳාමේ පරිමාව එසේ විය. පැයකට පසුව වාර්තාවූ, නිව් යෝර්ක් කොටස් හුවමාරුවේ වෙළඳාම විනාශ කිරීම, දැවැන්ත ව්‍යාකූලතාවකට තුඩු දුන්නේය.

කල සඳහා දින අවසානයේ, ඊලඟ දිනය තුළ කුමක් සිදුවීමට යන්නේදැයි විශාල බියක් පැවතුණි. වෙළඳපොළවල් විවෘත කිරීමට පෙරාතුව, පෝල් චෝකර් වෙනුවට අගෝස්තුවේ සිට පත්ව සිටි ගෙඩරල් මහ බැංකුවේ නව සභාපති ඇලන් ශ්‍රින්ස්පැන්, අද දක්වාම පැවත එන මහ බැංකු ප්‍රතිපත්තියේ පදනම නිවේදනය කළේය.

"ජාතියේ මධ්‍යම බැංකුව ලෙස තම වගකීම් පෙරට ගෙන යමින් ගෙඩරල් මහ බැංකුව, ආර්ථික හා මූල්‍ය ක්‍රමයට උදව් වනු පිණිස උවශීලතාව සැපයීමේ මූලාශ්‍ර ලෙස කටයුතු කිරීමේ සිය සුදානම අද සහතික කරනු ලබයි" යනුවෙන් එය කියා සිටියේය. මහ බැංකුව සැමවිටම මූල්‍ය වෙළඳපොළට සහාය දීමට සුදානමින් සිටින්නේය යන අදහස ඇති, "ශ්‍රින්ස්පැන් පුට්" ලෙස පසුව හඳුන්වන දේ ඇඹුනේ මෙතැන් සිටිය.

ප්‍රකාශයට ක්‍රියාත්මකව පිටුබලය ලැබුණි. සෙනෙට් සභාව හමුවේ කරැනු දක්වමින් 1994 දී ශ්‍රින්ස්පැන්, මෙසේ පැවසීය: "නිව් යෝර්ක් ගෙඩරල් මහ බැංකුවේ නිලධාරීන් විසින් ප්‍රමුඛ නිව් යෝර්ක් සිටි බැංකු වෙත දෙනු ලබන දුරකථන ඇමතුම් වලින්, බේරුම්කාර මන්ඩලයේ සාමාජිකයින්ට දිගටම නය සැපයෙන බව සහතික විමෙන්, එම සාමාජිකයින්ට අවශ්‍ය සීමාවේ ගෙවීම් කිරීමේ හැකියාව ලබා දෙයි."

1990 දී අනාගත මහ බැංකු සභාපති බෙන් බර්නන්කි, සඳහන් කළේ, බැංකුවල දෘෂ්ටි ආස්ථානයෙන් ගත් කල එවන් නය, මුදල් නැතිවන මුලෝපායක් වන්නේය. නැතිනම් මහ බැංකුවේ අනුදැනීමක් අවශ්‍ය නොවනු ඇත. එහෙත් එය, "සමස්තයක් ලෙස පද්ධතියේ සුරක්ෂිත භාවය" සඳහා හොඳ මුලෝපායක් විය.

මැදිහත් වීමේ පරිමාව, සිටිගෘප් බැංකුවේ සභාපති නිව් යෝර්ක් මහ බැංකුවේ සභාපති ගෙන් ලන් දුරකථන ඇමතුමකින් පසුව, ආරක්ෂණ සමාගම් වලට බැංකුවෙන් දුන් සාමාන්‍ය නය මට්ටම, ඔක්තෝබර් 20 දින සිට, ඩොලර් මිලියන 200-400 සිට දිනකට බිලියන 1.5 දක්වා වැඩිවීමේ කාරනයෙන් පෙන්නුම් කරයි.

මහ බැංකුවේ මැදිහත්වීමේ ප්‍රතිපත්තිය, 1990 ගනන් හා නව සියවස දක්වාත් දිගටම ක්‍රියාත්මක විය. කෙසේ වුව ද එමගින් ධනපති මූල්‍ය ක්‍රමයේ අති මූලික ප්‍රති විරෝධයන් විසඳීම වෙනුවට උත්සන්න කෙරුණි. ඒ අනුව 2008 අර්බුදය පැමිණීමෙන් පසුව, බංකොලොත් වීමට හෝ බිඳ වැටීමේ අද්දරට පැමිණියේ එම බැංකුම නිසා, ප්‍රධාන බැංකු මහ මහ බැංකුවේ වාරුවීමට සම්බන්ධ පිලිවෙත, මුලුමනින්ම නොසැහෙන තැනකට වැටුණි.

ඇමරිකානු මහ බැංකුව ද ලෝකයේ අවශේෂ මධ්‍යම බැංකු ද දැවැන්ත ඇප දීම් මගින් ද එතැන් පටන්, මූල්‍ය වත්කම් මිලට ගැනීමේ ප්‍රමාණාත්මක ලිහිල් කිරීම් හා අතිශයින්ම පහත් හා රින පොලී අනුපාත පවත්වාගෙන යාමේ සිය පිලිවෙත් තුළින් මූල්‍ය වෙළඳපොළවල් තිරසාර කළේය.

ප්‍රතිපලය වූයේ, ආර්ථික වර්ධනය යලි අත්කර ගැනීමටත්, නව මූල්‍ය ස්ථාවරත්වයක් පිහිටුවීමටත් නොවීය. ඇමරිකානු වෙළඳපොළේ මුදල් ඉපැයීමේ අනුපාතය පිලිබඳ තක්සේරු වලට අනුව ඒවා 1929 ට හා 2000 ගනන් මුල ඩොට් කොම් බුබුලට පමණක් දෙවෙනි වන, නව මුදුනකට නැගුණි. මෙය සිදු වූයේ, සැබෑ ආර්ථිකය පිලිබඳ මිනුම් දඬු වන, ආර්ථික වර්ධනය, පලදායීතාව හා ජාත්‍යන්තර වෙළඳාම, පූර්ව 2008 ප්‍රවනතාවන්ට වඩා පහත අගයක පවතිද්දීය.

1987 දී ආරක්ෂණ සමාගම් බැංකු විසින් ඇපදී බේරාගනු ලැබූ දැන දෙකකට මඳක් වැඩි කාලයක් ඉක්ම යද්දී බැංකුම ඇපදී බේරාගත යුතු විය. එහෙත් තවත් මූල්‍ය අර්බුදයකදී, මහ බැංකුම එයට කෙලින්ම මුහුණ දෙනු ඇත. මක්නිසා ද යත්, ඒවා ඩොලර් ට්‍රිලියන ගනන් ආන්ඩුවේ බැඳුම්කර හා අනෙකුත් මූල්‍ය වත්කම් ගොඩගසාගෙන තිබීමේ කාරනය නිසාය.

වත්මන් තත්වය තක්සේරු කිරීමේදී, නිසැකවම තවත් බොහෝ අයට ඇතුළත් වැනි, "කල සඳහා" 20 වන සංවත්සරය නිමිත්තෙන් ඔස්ට්‍රේලියාවේ මාධ්‍යජාලයක් වන එන්බීසී විසින් කරන ලද විශ්ලේෂනයක් සිහියට නගා ගැනීම වටහේය.

ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල 2006 දී සඳහන් කළේ, ලෝක ආර්ථිකය දැන තුනක් ඇතුළත වේගවත්ම ප්‍රසාරනයක් ඇතිකරගෙන තිබෙන බවයි. ආර්ථික වර්ධනයේ අවධියක මැද මූල්‍ය විශ්ලේෂකයින් දරා සිටියේ, 1987 වැනි කඩාවැටීමක් ඒ සා පරිමානයෙන් යලි සිදුවිය නොහැකි බව යයි එන්බීසී සඳහන් කළේය. ඉන් එක් අයෙක් පැවසුවේ, "එවන් පොලී අනුපාත ව්‍යුහයක් දැන් ඇත්තේ නැත. 1987 පැවතුනාට වඩා බෙහෙවින් ජාත්‍යන්තරව සම්බන්ධීකරනයවූ බැංකු ක්‍රමයක් අපට ඇත" යනුවෙනි.

"ආසියාව තුළ වේගවත් ආර්ථික වර්ධනයක් බලාපොරොත්තු වන තතු හමුවේ, වෙළඳපොළෙහි පොදුවේ පැවතුනේ, කොටස් වෙළඳපොළට තවත් දුර යාමට ඇති බවට අදහසකි." එහි වැඩිදුරටත් සඳහන් විය.

යන්නම් 11 මසකට පසුව 2008 සැප්තැම්බරයේදී ලෝකය, 1930 ගනන්වල මහා අවපාතයට පසුව ගැඹුරුම ආර්ථික හා මූල්‍ය අර්බුදයට කඩා වැටුණි.